

בעיותיה החברתיות של הקבוצה

קדיש לזינסקי

ציאליסטי המהפכני. נוכח חלקה הרב של תנועת הפועלים בהנהגת המדינה והמגמה המפורשת להוליכה לקראת הסוציאליזם — הזריפה הכרת הניגוד וצמחה האיבה למשק ההסתדרותי, וביחד לתנועה הקיבוצית המגלמת את ההגשמה הסר ציאליסטית במסקניותה.

קשה יותר לאיזן ערוך לגבי התנועה הקיבוצית היא המיפנה שחל ביחסו של ציבור הפועלים. משום־מה הועם זהרה של התנועה הקיבוצית בעיני הציבור, ומורגש רצון להוריד את ערכה ולהרגיש את מומיה. מתערפלת הרגשת האחדות והכרת האחדות. גם מעל בימות ציבור ריות חשובות אנו שומעים האשמות כבודות ודבריי־נבואה קוררים על עתידו של המפעל הקיבוצי. המיפנה ביחסו של ציבור הפועלים לתנועתנו מעיד על תהליך של שינוי־ערכים בתוכו. ככל מהפכה, כך גם המהפכה שלנו הבי שילת את פירותיה רק לאחר תקופה ארוכה של נביטה במוחות אנשים ובלבותיהם. וכן להיפך: שינוי מרכז הכיסופים החברתיים מעיד על סכנה לרוחה ולתכנה של תנועת הפועלים. ומב־חינת התנועה הקיבוצית גופה — כשם שגדול היה בשבילה ערכה של האהדה, כך מתבל בה שינוי היחס.

פירוש חדש הופיע גם למושג „חלוציות“. שוב אין „החלוצי“ מוגדר הגדרה ברורה כאדם המקבל עליו עול, המכוון את דרך חייו לתפקידי כיבוש קשים התובעים מאמץ גופני ורוחני. באו להרחיב את מושג ה„חלוציות“ באופן שיכ־לול גם פקידות ממשלתית ועסקנות ציבורית, עבודה בבית חרושת ולימוד באוניברסיטה. נער, אשר זיק חלוצי בלבו, אינו עומד עוד לפני הברירה הקשה האחת לגילוי חלוציותו: התיש־בוה, והתישבות קיבוצית ביחוד, יש לפניו ברי רות רבות, ומתן גם קלות ונוחות.

עם הקמת המדינה הוצב בראש גורמי היצירה וההתפתחות גורם השלטון על כוחו הער צום, סמכותו המוחלטת, השפעתו המכרעת. בתוך הציבור, ואף בתוך הקבוצה משתררת הרגשה, כי מסתיימת תקופת ההתנדבות וההחלוצות, כי תמה תקופת „ההגשמה“, ונכנסנו לתקופה של „התגשמות“, כשאדם רשאי לפרוק את עול המצ־

מאחורינו ארבעים שנות חי קומונה ובנינה. יצרנו יש חברתי גדול — מאין. מקבוצות של צעירים נלהבים, מוועזעים על ידי המהפכה בחייהם, על ידי העליה לארץ חדשה־עתיקה והאפשרויות להגשמת תקות דורות וכיסופי נעור־רים — הפכה הקבוצה לחברה גדולה, מסועפת ומגוונת, המשלבת בתוכה שלושה דורות. המהור־דקת בעבותות של שיתוף מלא ומקיף, של קירבה רוחנית, של אהבה גדולה ודבקות בחיים אלה, בישובים ובמפעל. אנו דבקים בכל אלה לא רק משום שמפעל חיינו הם, אלא גם משום שחשים אנו ומכירים בקשר הגדול בין כל אלה ובין השאלות האוניברסליות של האדם העם והחברה האנושית. עברו עלינו עשרות שנים של השתר־שות מעמיקה בחיים אלה, מתוך מילוי תפקידים גדולים והתחבטות בעניני יסודיים. רשאים אנו להשקיף על חיינו אלה מתוך סיפוק עמוק, ואמנם כך מרגיש האדם בקבוצה. זכאים אנו להרגשת נחת, ואם מדי פעם בפעם מופיעים גילויים של אי־נחת, הרי אין אלה אלא כעין תשלום מיצער על הסיפוק הגדול.

אין אני סבור כי ה„משבר“ בתנועה הקיבוצית כיום עמוק הוא יותר מ„משברים“ אחרים ורבים, אשר התנועה התגברה עליהם אגב גידולה והתבצרותה, אך תהיה מה שתהיה ההערכה, הת־גלותן של הרגשות אי־הנחת מחייבת אותנו, כמו תמיד ברגעי מבוכה, לבחון את דרכנו ולעמד על שרשי התקלות.

שנים רבות נישאה הקבוצה על גלי אהדה עמוקה של כלל ציבור הפועלים וגם חלקי ציבור אחרים. היתה קירבה רוחנית, ואם לא היתה שותפות חיים, היתה לפחות שותפות אידיאלים. משום כך ניתן לתנועתנו להשפיע על דמותו ורמתו החברתית של הציבור, מבחינות רבות היתה הקבוצה לא רק מפעלנו אנו, במובן המ־צומצם, כי אם מפעלו של הדור, הוא הדור, אשר הביאנו להקמת מדינת ישראל. והנה נדמה כי בשנים האחרונות פג יחס האהדה ובמקומו באו, במקרה הטוב, אדישות ולפעמים גם יחס עיון. על שינוי יחסו של הציבור הבורגני אין להתפלא. עם הקמת המדינה הובלט לא רק הערך הציוני ההתישבותי של הקבוצה, אלא גם ערכה הסר־

נחרבו למחצה או סבלו נזקים המורים. מיטב הכוחות גויסו לצבא. חברים רבים נהרגו. רב מספר האלמנות. הילדים נתפצלו לשני מחנות: בעלי אבות וחסרי אבות. דרוש כוח נפשי גדול בשביל לעמוד בכל אלה. ונדרשו מאמצים רבים לקומם את הריסות המשק והחברה. עמדנו באלה. אך מורגשים סימני עיפות. הגיוס לצבא. אכזר חברים. הקושי בקבלת חברים חדשים. ועם כל אלה ההתרחבות המשקית שאין לעצרה. גרמו להתפשטות העבודה השכירה במשק הקיבוצי. הפתרון הנה הוא קל מדי ופשוט מדי. הוא פוגע בצפור־נפשה של הקבוצה: הן ביסוד העבודה העצמית והן ביסוד השיתוף המלא בייצור ובצריכה. בחיים ובעבודה. הפועל השכיר משתתף בייצור תמורת שכר ואינו משתתף ביצירה ובחיי הקומונה. בחיי החברה ובאחריות הדדית. דאגנו תמיד להרחבת הקליטה. לשימוש כל האפשרויות הכלכליות של המשק. פתחנו בתי מלאכה. הרבינו מיפון. כבשנו את הענף של הובלת תוצרתנו ומיצרנו. בכל הענפים האלה במלאכה. מכונות. מכונות. ואין צריך לומר באדמיניסטרציה של המשק. עובדים חברי הקבוצה. המחסור בכוחות־עבודה בולט בענפי המשק ובעיקר בשדה. במטע. בגן־הירק. היינו. בענפי הייצור היסודיים. החברים העובדים בענפים אלה בעל־כרחם ממלאים תפקידי משגיחים. רבה הקלקלה המשקית והחברתית. תית. הכרוכה בזה למשק ולחברה. לחוסן האידיאלי של החברים. התנועה חייבת ליטול עליה את עול פתרון הבעיה. נדרשים מאמצים לתוספת חברים למשקים הקיימים. לפתרון שאלת הדיור. לתכנון מתאים של המשק.

על רקע זה של חוסר־אחדה לתנועתנו. פחיתת מתח ההתנדבות. סתימת מקורות העליה החלוצית. הדלדול בכוחות אדם. ההכרח להיזקק לעבודה שכירה. העיפות — העמיקה התסיסה בקרב אנשי הקבוצות. אשר התלה עוד לפני שנים אחדות. בכל קבוצה ובכינוסי התנועה החריף הדיון בבעיות החברה הקבוצתית והונף שבט הבקורת על ארגון חיי השיתוף. נתגלתה חתירה לקראת פתרון קונסטרוקטיבי של כמה בעיות. אך נתלוותה לה גם תסיסה אנטי־קיבוצית. שהתחילה לערער על עצם יסוד הקבוצה. הוא השיתוף המלא. עקב התסיסה היתה עזיבה בכמה קבוצות. אמנם מספר הקבוצות האלה קטן. אך חולשת התנועה מתגלה קודם כל בחוליותיה החלשות. בכינוסים ובמועצות לא הגענו לפתי רונים. רבתה המבוכה. וכל קבוצה חיפשה את

זות שהטיל על עצמו ולהסתפק בקיום המצוות שפפה עליו השלטון.

עם אבדן יהדות אירופה אבדה גם התנועה החלוצית. במובנה הראשון והמקורי. בסתם המצין ממנו זרמו ארצה מחנות חלוציים מתפרצים. הנושאים מטען של אידיאלים והמוכנים למעשי כיבוש. דרכם הטבעית היתה לתנועה הקיבוצית. שיווי־המשקל בין העליה והאימיגרציה נתערער. התנועה הקיבוצית עומדת נוכח דלדול הכוחות הממשיכים. חוסר בטחון בגידול התנועה משרה רוח של דכאון. אנו מצויים על התפקיד הקשה של חידוש תנועה חלוצית בגולה ובארץ. שעת־כושר גדולה תבוא לידנו עם ביצוע החוק של שירות הצבא. כאשר ימצא בתוכנו נוער רב. עילגו למצוא נתיב ללבו של הנוער הזה.

המוני העולים במחנות אינם נוטים ללכת לקבוצות — גם מתוך מושגים מסולפים על הקבוצה גם מתוך חולשה גם מחסרון גרעין רעיוני ותנועתי בתוכם. בזמן האחרון חל כעין מיפנה. הידיעות שהגיעו למחנות מן העולים שנקלטו אומרות. כנראה. שהשד אינו נורא כל כך. והרי אנו מתחבטים בשאלת קליטת החברות תית והרוחנית של העליה הזאת. לא בצדק הותקפנו כי עומדים אנו מנגד למאמצי המדינה בפתרון הבעיה הגדולה של קליטת המונים. התקפות אלה הכאיבו ביותר. כי על כן קליטת עליה היתה אחד מסגולותיה והישיגה העיקריים של התנועה הקיבוצית. מספר יחידות ההתישבות בכל קבוצה גדול פי שלושה ופי ארבעה ממספר היחידות שבשבילן נתקבלה ההלוואה ההתישבורית. גם בשנה האחרונה קלטה התנועה הקיבוצית אלפי ילדים. נוער ומבוגרים. במצפון טהור רשאים אנו להשקיף על פעולתנו זאת. מתוך ודאות ששום ציבור ושום אדם לא תרם תרומה הדומה לתרומתנו לפתרון של בעיה זו. לא עשה את אשר עשינו בביתנו. על חשבוננו ועל חשבון תנאי חיינו. אך עובדה היא שעם כל הצורך הרב בתוספת אנשים ועם כל הרצון הרב לקלוט את העולים. עומדים אנו בקצה גבול היכולת לקליטה נוספת עקב מצוקת הדיור. העזרה המושטת על ידי הממשלה למטרה זאת מצומצמת מאד. אינה מספקת את הצורך. ונוסלת בהרבה מן הסכומים היוצאים לשיכוננו וקליטתו הארעית של העולה בעבודה מתוך לקבוצה.

כתום הקרבות עמדו כמה משקים קיבוציים במצב חמור עד מאד. מהם נהרסו כליל. מהם

הבא לערער על יסוד השיתוף המלא בקיבוץ מערער את עצם כוחה של הקומונה ומייבש את מקור הישגיה הגדולים. הבא לצמצם את האחד־ריות ההדדית פוגם ברמת יחסי־האדם וממילא כובל את היכולת החלוצית. אלה הטוענים שלמען הקבוצה, למען גותות החיים בה, יש לצמצם שטח זה או אחר של השיתוף המלא, שוגים שגיאה חמורה. כי ביסוד־היסודות הם פוגעים.

היאבקות האדם עם עצמו

אך עם שהקומונה פותרת פתרון יסודי את סבך הבעיות החברתיות הגדולות של האדם, וקלעת היא בסבך בעיות ספציפיות משלה. בעית החברה האנושית שמחוץ לקבוצה נעוצה בניגוד שבין המציאות החברתית לבין היסוד המוסרי שבאדם, התובע את תיקון החברה. לעומת זאת בעית החברה הקיבוצית נעוצה בניגוד שבין המסגרת האידיאלית שלה, המגשימה את התביעה המוסרית־הסוציאליסטית, לבין תכונות אנוכיות של האדם. במסגרתה ובסדר חייה של הקומונה נתונות כל האפשרויות לחיים אידיאליים. האדם יכול להגיע לגליון וממושן, אך אפשר לו גם שלא להגיע לכך. במסגרת חיים אחרת מוגבלת היכולת הזאת על ידי צורת החיים והיחסים הכלכליים. בקבוצה היכולת תלויה באדם עצמו. כאן הכל צפוי, אך הרשות נתונה.

כאן פתח לסידרת בעיות, כגון: פעילות בחיי הקבוצה, בעית הטלת תפקידים, רמת האספה הכללית, יחסי חברים, יכולת עבודה משותפת והרמונית, שמירה על רכוש הקבוצה, ערות קבוצתית־תנועתית, היינו, היכולת למזג חיי יום־יום עם ענינה של הקבוצה והתנועה כולה, פריזם עבודה, במידה מסוימת גם בעית האשה, ועוד בעיות רבות. כל אחת מהן מקיפה חטיבת חיים של האדם ושל הציבור. בפתרון כל אחת מהן יש להשקיע מאמצים, משאת־נפש, רצון טוב. תחת מלחמת הקיום של היחיד ודאגותיו הפרטיות, התובעים בחיים שמחוץ לקבוצה את מרבית מאמציו של האדם — באה כאן ההיאבקות של האדם עם עצמו, היאבקות קשה, אך פודה ומעִשירה את האדם ואת חיי החברה.

אלו בעיות נצחיות של הקומונה, ולא תהדלנה מחייה לעולם. כי לאדם יש לא רק יצר טוב, אלא יצרים שונים. לבעיות אלו אין לרוב פתרון נים ארגוניים, אלא חינוכיים. וכך אנו חוזרים לנוסחה הישנה של העלאת האדם והינוכו. כל אחת מן הבעיות יכולה להיראות כהר גבה

דרכה היא. הגיעה השעה לסכם את הדברים. אולי נבוא לראשית „שולחן ערוך“.

שיתוף מלא — יסוד־היסודות

כוחה של הקומונה בשיתוף המלא. מכאן האחד־ריות ההדדית השלמה, הביטוח הסוציאלי המקיף, ביטול ההכרח במלחמת־הקיום של היחיד, ביטול הניגוד הכלכלי בין האנשים. מכאן הרקע ליצירת יחסי חברה מיוחדים וצמיחת ניצני תרבות חדשה. מכאן שחרור התכונות החלוציות של האדם והחברה וכישרם הכיבושי. מכאן הפתרון היסודי והכולל של בעית האדם והחברה האנושית במובן הגשמת העקרון של שויון ערך האדם. מפעלה של התנועה הקיבוצית הוכיח את כוחו הגדול של השיתוף המלא. ממנו צמחו: היכולת הקולוניזטורית ליישוב כל אזורי הארץ, לרבות הקשים ביותר, היצירה המשקית המפוארת, כושר העמידה נגד האויב, הכוח הקולט הממזג אנשים בעלי מוצא שונה ורמה תרבותית שונה, השליחות החינוכית בגולה ובארץ, המפעל החינוכי של הכשרת מבוגרים, נוער וילדים, צמיחת ניצני חיי מקורי, פעילות תרבותית בלתי רגילה, השתתפותם של אנשים רבים כלי כן בביטוי הספרותי של התנועה הקיבוצית למיניה.

עם מנין ההישגים האלה רואה אני צורך לעמוד בקצרה על שאלת רמת הייצור במשק הקיבוצי. גם בקרב אנשי הקבוצות השתרשה הדעה כי רמת הייצור שלנו ירודה לעומת המושק הפרטי, בודאי, בקבוצה זו או אחרת אנו מוצאים פריזם עבודה נמוך, אך בדרך כלל הוכיח המשק הקיבוצי פריזם גבוה המוסיף ועולה לרגל מהפכת המיפון. מהי תפוקת המשק הקיבוצי בתוך התפוקה הכללית של „תנובה“, למשל? בשנת המאזן האחרונה, תש״ח, שילמה „תנובה“ ליצרנים 8,750,000 ל״י. מזה תפסה המשק הקיבוצי בוצי 4,900,000 ל״י. יתר הסכום כולל את פדיון המושבים, כמה מושבות, משקי פרעלות, בתי ספר חקלאיים, מפעלי דיג פרטיים. אם נזכור את ההבדלים בתנאי תקציב ורקע, את השוני בבגרות האנשים והכשרתם, את העובדה שהרבה משקים קיבוציים יצאו במידה רבה ממעגל הייצור במשך חמישה חדשים כמעט מן השנה ההיא — חדשי מאי־ספטמבר — ואם נזכור שמשקים רבים כמעט אינם מייצרים (ההתישבות בנגב), הרי בסיכומו של דבר, דומה כי רמת הייצור של הקבוצה גבוהה למדי.

עוסקים אנו, בדרך כלל, בכל השאלות. אך בכל תקופה יש שאלה אחת המעסיקה את המוחות יותר מן האחרות. היא היא נקודת המשבר. תקופה תקופה וענינה: דרכי יצירת התא, כיבוש התקלאות, ארגון חיי השיתוף, הינוך ילדים, האכספאנסייה המשקית ומשבר הגידול וההתרחי-בות, היחסים בין קבוצות ושיחוף בין-קבוצתי, דרכי ארגון התנועה — פילוגה ואיחודה וכו'. עכשיו הגענו לבעיית הקבוצה כמסגרת לחיי קבוצה של אדם. היא — נקודת המשבר. בעיה זו מתפרטת לכמה ענינים:

א. דיור מתאים מבחינת חומר הבנין, גודל הדירה, הריהוט, הטידורים הסאניטאריים. לא יסכון לנו חדר של שניס-עשר מטרים מרוב-עים — לאחר שנים של חיים באוהל או צריף, חדר שלא יכיל את משפחת החבר בשעות התכנ-סות בערב או בשבת. דרוש חדר מתאים. אין להניח את הריהוט לדאגת הפרט, אלא יש לדאוג לציד מסודר. בקורת תהיה בענין חדרי נקיון ומקלחת מרכזיים, הנמצאים בריחוק מן הדירות. תקציב ההתישבות גופו צריך לכלול דירה מת-אימה. ואשר למשקים הקיימים, יש למצוא מקור רות כספיים לרציונליזאציה מהירה של שאלת השיכון. מפעל שיכון הותיקים במשקים, שהוכרו עליו מטעם ההסתדרות, חשוב לא רק לעצמו. יש בו פתח לפתרון כמה בעיות חברתיות בקבר-צה והוא מנוף לקליטת עליה.

ב. שאלת הדיור קשורה בשאלת לינת הילדים. כמובן, צורה זו או אחרת של לינת הילדים קובעת את שיטת השיכון, אך השאלה היא נכבדה כשלעצמה. שתי צורות הלינה כשרות בעיני מבחינה קיבוצית. הנני חסיד של לינת הילדים בדירת המשפחה מתוך תפיסתי את ענין המשפחה בקבוצה, אף על פי שאיני מתעלם מכמה ליקויים בשיטה זאת. הרי זו קודם כל, שאלה חינוכית, ובמידה מסוימת היא חורגת מן המסגרת של בירור הבעיות החברתיות.

ג. המוסדות המרכזיים, אשר בהם מבלים החברים חלק מחייהם ואשר בהם מתרקמים חיי השיתוף, ביחוד חדרי אוכל, חדרי תרבות ומחסן הבגדים, צריכים להתאים להיקפה המספרי של הקבוצה.

ד. יש לקבוע תקנות להתנהגות במוסדות הציבוריים של הקבוצה. בקבוצה אתה מוצא תמיד זרימה מתמדת של גרעיני הכשרה, חברות נוער, עולים, אורחים. מתוך חוסר ידיעה והבנה, ומחוסר הדרכה, הופכים הם לפעמים את המוס-

יכולה להיות גם כחוט השערה. כל אחת היא פרק לעצמה ויש בה כדי ענין לבירור מיוחד⁶). לא השגנו את האידיאל בשום קבוצה. אהרי כל פסגה מתגלית לעין פסגה אחרת. גם אידיאל הוא מושג יחסי. ובכל זאת מעיז אני לומר כי בהשוואה לחיים אחרים, לכל צורותיהם, חיינו הם „אידיאליים“. העוזבים אותנו עוזבים לא מתוך שאיפה לחיים יותר נעלים, לא מתוך כיסופים מוסריים וחברתיים, לא מתוך תביעה ליתר הגש-מה ציונית או סוציאליסטית, אלא מתוך חולשה נפשית. מתוך התרופפות המומנט האידיאלי, מתוך התעוררות יצר הקנין.

בעיות הכרוכות בחיי קבוצה

מסוג אחר הן הבעיות הקשורות באי-התאמה יחסית של תנאי החיים לצורך של יצירת מסגרת לחיי קבוצה של אדם ומשפחתו. התא הקיבוצי הוא לא רק צורת חיים סוציאליסטית, לא רק טיפוס משק, לא רק דרך התישבות, לא רק מכשיר כיבוש, לא רק סדן ליצירה — אלא גם בית לחבריו. ובית במשמע מסגרת של חיי קבוצה ולפיכך חייב הקיבוץ להתאים את עצמו לתפקיד זה. הדברים נשמעים כנדושים. אך המציאות הקיי-בוצית מציגה את התביעה הנדרשה הזאת כענין התובע פתרון דחוף. יש ורואים בהצגת הבעיה בהריפותה סימן לירידת המתח החלוצי בציבור הקיבוצי. יתכן שיש בזה מידה של אמת. אך אי-הפתרונה מחבל כיום ביכולת החברתית והחלו-צית של הקבוצה.

מדוע משכנו את ידנו מפתרון הבעיה במשך תקופה ארוכה כלי-כך? כי היו לנו מרכזי התעני-ינות אחרים. למענם ולמען הצלחתה, בנינה וכי-סוסה של הקבוצה, מוכן היה האדם להקריב הרבה. תנאי התקציב היו קשים. וכל אימת שהתבססותה המשקית של הקבוצה היתה מקרבת אותה לפתרון הבעיה הזאת, היו ההתרחבות וה-גידול מחזירים אותה אחורנית. אמרתי פעם: „סבלנו ודמנו היו חלק מן התקציב הציוני אשר בנת את ההתישבות“. יתכן שלא מעטים עזבו אותנו בגלל צד זה של חיינו. לרבים זכורה הרשימה המזעזעת של בילינסון „שלישי“, שתי-ארה את הדוגמה הקיצונית של אי פתרון שאלת התנאים לחיי קבוצה של אדם ומשפחתו. בחיינו

⁶ הרחבתי את הדיבור בבעיות אלו בהרצאה שנדפסה בספר „האדם בהתישבות“, הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תש"ח, ע' 15.

נערץ דוקא באופי הוולונטארי של הקבוצה. כל התנגשות בין רצונו של האדם לבין צרכי הקבוצה עלולה לעורר בו את המחשבה: „הן בחירתי היא שקבעה את מידת התלות שלי“. זאת ועוד: בחיים שמהוץ לקבוצה תלותו של היחיד באה לידי גילוי בעיקר בענינים הגדולים שבחיי: בקביעת משלח-היד, במעביד, בכושר העבודה שלו, במידת בריאותו, בכשרונותיו, במצב משפחתו, במצב הכלכלי הכללי. לעומת זאת חפשי הוא בענינים הקטנים. במסגרת תקציבו הוא מתליט בעצמו על אופן ההוצאה הכספית ועל מטרותה. בקבוצה חפשי האדם יותר בענינים הגדולים: הוא עובד לפי יכולתו, היינו לפי רצונו, הוא חפשי ממלחמת הקיום, הוא בטוח ממחור, אין עליו דאגה לעתידו ולעתיד משפחתו. אך הוא תלוי בענינים הקטנים. אין ספק כי, כחשבונו־משווה, מאזן החופש והתלות הוא לטובת הקבוצה, אך אין זה מבטל את ההרגשה של התלות המעיקה לפעמים. יש רחשי-לב ונסיונות בתוכנו להחליש את מועקת התלות בדרך פירוק השיתוף בכמה משטחי חיינו, והעמדתם על היסוד של שיון מכאני. נסיונות והרהורים אלה עלולים להרוס את הרקמה האורגנית של חיינו. חיי השיתוף, במידה שהתלות ההדדית גובעת מיסוד דות הקבוצה — חייבים אנו לקבל אותה באהבה. כמובן אין התלות עקרון בחיינו, וכל תלות מיותרת צריך לבטל. בכיוון זה הולכים אנו בענין ההוצאות הפרטיות, שלגביהן כבר הוסכם בכל הקבוצות, שיש להעמידן לרשותו של החבר כתקציב אישי המוצא לפי ראות עיניו. כמובן, יש להבטיח תקציב מיוחד שיעמוד לרשות ועדת חברים למקרים יוצאים מן הכלל. מודגש גם הצורך להגדיל במידה ניכרת את תקציב החורצאות הקטנות, וגם בכיוון זה צעדנו קדימה. בכמה קבוצות בוטלו ההגבלות בתחום ההספקה הקטנה ונדמה לי שצריך ללכת בדרך זאת כדי לבטל את התלות בענינים הקטנים. בנוגע לבגדי חג יש לקבוע שהחבר רשאי לבחור, בגבול תקציב מסוים, את הבגד הנראה לו. בזה, לדעתי, יש לצמצם את התיקונים בכיוון של החלשת הרגשת התלות.

רמת החיים והפיריון בקבוצה

כל הבעיות האלה קשורות בשאלת רמת החיים. בשטחים שונים הגיעה הקבוצה זה-לכבר לרמה העולה על רמת החיים הממוצעת של עובד בארץ: חינוך ילדים, דאגה לבריאות האדם,

דות שבהם מתרכזים חיי השיתוף של הקבוצה לתחום הפקר. התקנון הזה צריך להיות תלוי בכל מוסד ציבורי. המדריכים צריכים להקנות את ידיעת התקנות לחניכיהם מיד לבואם, והחברים צריכים להיות למופת בהתנהגותם.

ה. תיקון יסודי של המצב במוסדות הבית השירות מבחינת תנאי העבודה הסידורים הטכניים. בעוד שבענפי המשק הגענו לרוב לתנאי עבודה גורמליים ולשכלול רב מבחינת המיכון והאמצעים הטכניים, נשארו הסידורים במטבחים ובמוסדות אחרים נחשלים. תנאי העבודה הם לפעמים קשים מאד והספק העבודה קטן. כאן נערץ חלק אחד מבעית האשה בקבוצה. מוסדות הבית, מלבד נחשלותם מבחינת הסידורים והציוד הטכני, מוזנחים גם מצד הטיפול היום-יומי. המרשק הצרכני הוא משק גדול. בכל יום יש בו תקלה באחת הפינות. כשבאחד מענפי המשק נשברת מכונה או כלי-עבודה, הרי הם באים על תיקונים מיד. לא כן במוסדות הבית. ברו שבור, דלת שנעתקה מצירה, רשת קרועה, רהיט שבור, יכולים לחכות לתיקונים שבועות על שבועות. החברות חסרות-אונים ונפשן מרה. הגיעה השעה לתיקון יסודי בשטח זה. בקבוצתי הצעתי לפני שנים אחדות קביעת חצרון מיוחד לעניני מוסדות הבית. תיקון זה יכול לקדם הרבה את המצב. יש עוד ענינים קטנים מרובים הטעונים הסדר, כיאה למסגרת של חיי קבע. לדוגמה: מדרכות המקשרות את הבתים עם מרכזי הישוב, חלוקה מסודרת של המכתבים לחברים, סיפוק העתונות, ביחוד העתון היומי, לביתו של החבר, ועד שתי פתר שאלת חדרי-השירות בתוך הבתים — סידור של כוירים וברזים ליד כל בית וכר.

בסכמי את הפרק הזה הנני להעיר, כי משק משותף אינו חידוש של קבוצה. הוא קיים גם בצורות אחרות, אך צריכה משותפת היא נחלת הקבוצה בלבד. והנה דוקא שטח זה האופייני במיוחד לקבוצה, הנחננו עד כאן במצב נחשל ומוזנח. כאן אחד המבחנים של הקבוצה.

בעית הרגשת התלות בתוך הקבוצה

בעיות מסוג אחר הן אלה הנובעות מן התלות ההדדית והקיימת בקבוצה. אחזור על הדברים שאמרתי פעם: שום עובד בעולם אינו חפשי והוא תלוי בגורמים שונים, אולם התלות היא בבחינת הכרח שאין להרהר אחריו, ואין הרגשת התלות מלווה התנגשות חברתית-אישית בינו לבין הסביבה. העוקץ שבהרגשת התלות בקבוצה

וידידים שמחוץ לקבוצה. אני סבור שיש להחזיר מיר בנוגע לכל הפץ הבא כמתנה לידי החבר. אך עובדת הקנאה קיימת, ביוחד בקרב הילדים. ואם יש גם נושאים רבים אחרים לקנאה, ולא נוכל לעקורם כליל מחיי הקבוצה — הרי בתחום זה מן הראוי שתהיה מידה של פיקוח ציבורי.

הפילוג הפוליטי בתנועה הקיבוצית

ולבסוף: אין לדון בשום נושא מחיי הקיבוץ בלי להזכיר את מארת הפילוג בתנועה הקיבוצית. עתה, משנעלמו כמעט כליל חילוקי הדעות בנוגע למבנה התא הקבוצתי וארגון התנועה, דוקא עתה אפסה כמעט כל תקוה לאי-חידה. המדבר על איחוד התנועה הקיבוצית נראה כמליץ מליצות גבוכות. כל זמן שהיכוח נסב על גדול התא וגידולה, על היקף המשק, על מידת החשבת עניני החברה, על שיעור המרות התנועתית — פעמה התקוה כי בוא יבוא האיחוד. באשר חיי הקומונה, משק הקומונה, החזון הציוני הסוציאליסטי האחד, עצם התהליך של ההגשמה, המעמיד במבחן המציאות הקבוצתית הנחות אפריוריות, עתידים היו להביא להתקרבות הדעות, ואולי לאחדותן ולהתאחדות המפלא. ואמנם אחדות הדעות בנוגע לקבוצה עצמה כמעט הושגה, ועם זה — האיחוד הוא מאתנו והלאה. כי הפילוג עתה הוא לא לשמה של הקבוצה, כי אם למטרות אחרות. הרקע הפוליטי של הפילוג גלוי לעין. התנועה הקיבוצית לא היא בלבד התפלגה, אלא היא היא שבמידה רבה חוללה את הפילוג הפוליטי בקרב תנועת הפועלים.

תנועתנו קיימה בארץ תפקידים ממלכתיים. אך היא לא השכילה לשוות לעצמה את התכונה של כלי ממלכתי ולהעלות את הקומונה לדרגת חזיון ממלכתי. אין תנועה מאורגנת של קומונה ארצישראלית, אלא יש ארגונים של תנועות רבות. לא השכלנו לעשות את אשר עשתה תנועת הפועלים הכללית: ליצור את המסגרת המאחדת, את המכשיר האדיר של ההסתדרות — על אף הפילוג הפוליטי. ואפשר לומר כמעט בודאות, שאילו עמדנו עתה לפני תפקיד של יצירת ההסתדרות עובדים כללית, לא היינו מגיי

עים לכך נוכח הפילוג בתנועה הקיבוצית.

חבר הקבוצות הגיע לאחר תסיסה עמוקה במשך שנים לתפיסה קבוצתית כוללת, הרואה את יסוד התנועה בעצם השיתוף. לפיכך ראינו הכרח תנועתי באיחוד הקומונות בתנועה קיבוצית

ביסוד סוציאלי מקיף, חיי תרבות, ואפשר גם הוננה. עם פתרון שאלת הדיור ועם שיפור בכמה שטחים אחרים נגיע לרמת חיים גבוהה למדי. רמת חיים זאת תדרוש גם פרוץ עבודה מוגבר. בחיים הרגילים דיה התשוקה לרוח בשביל להכריח את האדם למאמצים מכסימאליים. בקבוצה תלויים מאמצים אלה ברמה המוסרית וההכרתית של החברים, במצב חברתי תקין של הקבוצה. אנו חוזרים איפוא שוב לאותן הבעיות, שפתרון נתון לא רק בתנאים טכניים וארגוניים, כי אם בחינוכם והעלאתם של האנשים והקולקטיב. עלית רמת החיים תהיה איפוא מבחן נוסף של הקבוצה.

אך לענין רמת החיים יש גם פנים אחרות. במידה שענינים אלה יוסיפו לתפוס מקום מרכזי במחשבת הקבוצה עלולים הם לגרום לניוונו. אנו בעצמנו נבחל בחיי רווחה אם הם יהפכו לעיקר. אנו חייבים לפתור כמה בעיות בשביל לשחרר אותנו מן המועקה של חוסר הרגשת בית, כי המועקה הזאת מדכאה את הרגשת יעורנו. אך העמדת השיפורים ורמת החיים במרכז יכולה להיות רק תחנה ארעית. רק אם נדע להגביר את העלות הקבוצתית-התנועתית, לחדש את רוח התלוציות, את חדות היצירה, יזהירו מחדש בעינינו ובעיני אחרים חיי השיתוף וחיות השיר תוף. רק אז יימשכו אלינו שוב מחנות נוער. לא קסם רמת-החיים הגבוהה יביא אותם אלינו, כי אם קסם היעוד האנושי, הלאומי, הסוציאליסטי.

מאמצים גדולים נדרשים לענין יצירת דפוסים הרי שבתות ומועדים, שמחות משפחה, מסיבות למאורעות המשק וחגיגות שהזמן גרמן, תאריזים כים בחיי הקבוצה, ימי אבל, מאורעות לאומיים, תאריכים היסטוריים, — כל אלה עשויים לשמש מסגרת ליצירת תרבות מקורית. בזמן האחרון מתרכזות פעולות ועדות התרבות בקבוצות יותר מדי בקנית תרבות, לפעמים תרבות קלר קלת, ולא ביצירת תרבות.

לא אצא ידי חובה אם לא אגע בשאלת החפץ צים הנרכשים על ידי החברים שלא באמצעות הקבוצה. ענין זה רגילים לכנותו בשם „שאלת השיוון“. אני הייתי מכנה אותו בשם „בעית הקנאה“. דומני כי חריפות השאלה פגה, אם משום שהחברים השלימו עם המצב ואם משום שההתקדמות בסיפוק הצרכים נטלה מן החברים את הדחיפה לסידורים פרטיים. אין אנתנו עולם סגור: קיים קשר מתמיד בינינו לבין קרובים

צריך לקום מוסד מרכזי: לתיכנון משק, להדרכה משקית, ולתיכנון נקודות הישוב והבניינים, לשיי כון, למוסדות הבית, למוסדות חינוך, לתרבות, לחברה והוי, במה ספרותית לעניני הקומונה, מוסד כספי.

בתקופת מלחמתנו נגד הערבים היה כל היישוב אהוז הרגשה שקרו לנו נסים גדולים, נסים אלה אינם חזיון בודד, הם משתלבים בתוך מערכת נסים ארוכה, אשר בהם רצופה ההיסטוריה שלנו מאז החורבן ובמיוחד בתקופת הגשמת הציונות. תוכנו של הנס, בן אלפים שנה, הוא בהליכה לא בדרך „הטבעית“, הקלה והפשוטה, אלא בקו התנגדות הקשה ביותר. היחיד והרבים לא יכלו לשקול את דרכם הם אלא מתוך אספקלריה של האידיאה, אמונת העם והאינטרס העליון של קיום האומה. בימינו הננו מכנים חזיון כזה בשם „הגשמה“. בתוך שרשרת הנסים הגדולה של הגשמת הציונות, החל בעלית הראשונים, הדיבור העברי, השיבה לעבודה חקלאית, העליה השנייה, השמירה, ההגנה, יצירת הסתדרות — תופס מקום נכבד גם הקבוצה, שהיה אחד הגורמים העיקריים, הרוחניים, החמריים, ההתישבותיים והאסטרטגיים, שהביאו להקמת מדינת ישראל. על הקמתה של הקבוצה לא הוחלט בשום מוסד ציוני. היא קמה רק בתוקף רצונם וחזונם של יוצריה. אך האמת היא, שנוצרה מתוך ההכרח העליון של תקומת ישראל, מתוך תביעת ההגשמה של כיסופי דורות לקוממיות לאומית, לצדק חברתי, לגאולת האדם. עם הקמת מדינת ישראל לא תמה תקופת הנסים. לא רק עלינו החובה לחוללם, אך עלינו בעיקר, נתגבר על חולשה ועיפות, על יצר פריקת עול, על יצרי שלטון ופירוד — ובכוחות מחודשים נחולל נסים חדשים.

צית מאוחדת, במועצתנו בדגניה החלטנו על כוננותנו לאיחוד עם הקיבוץ המאוחד, אשר גם בו שררה הכרה על אפשרות האיחוד, ואז לא הפרידו בנינו גדרים מפלגתיים. האיחוד לא קם. התסיסה גססה בהשאירה בלבבות רגשי אכזבה וחזות קשה על עתידה של התנועה. יתר על כן: קם הפילוג במפלגת פועלי ארץ-ישראל. אין אני בא לכפור בקשר האמיץ של חיי הקומונה עם חיים פוליטיים ערים, אך אחזור על דבריו האחרונים של י. טבנקין: „הקיבוץ הוא מפעל מקיף את חיי האדם יותר משמקיפה מפלגה. אנו בנינו מפלגות ועד היום הן ניוונות מאיש הקומונה, מן ההתישבות העובדת. עם כשלון ההתישבות העובדת נופלות המפלגות. עם עליתן הן עולות. מכאן ההכרח בגידולו ובביצורו של הקיבוץ“. אני, כמוכן, הייתי מציג במקום הקיבוץ את תנור עת הקומונה המאוחדת.

מתוך גישה ריאליסטית חייב אני להניח, כי לא בעתיד הקרוב יקרה נס האיחוד, ועלי לדון על דרכה של תנועת הקומונה לאור העובדה של פילוג פוליטי קיים. לפני התנועה שתי דרכים. האחת: העמקת הפילוג ויצירת שתי תנועות קיבוציות של מפא"י ומפ"ם. דרך זאת מאיימת בסכנות גדולות ליושבים רבים ולתנועה הקיבוץ צית כולה. היא עלולה למעט את דמות הקורמונה כערך חיים גם בעינינו אנו וגם בעיני הציבור הרחב. הדרך השנייה: נסיון לעלות על דרך שיתוף בין-ארגוני רחב במסגרת של הסתדרות הקומונות. תגאי עיקרי לאיחוד כזה הוא כי בתחומי פעולתה של הסתדרות זאת, יוכלו הענינים המשותפים לכלל התנועה הקיבוצית, ולא ענינים אחדים טפלים, שמוסדותיה של הסתדרות זו לא יבאו נוסף על המוסדות הקיימים בכל ארגון וארגון, כי אם במקומם. רואה אני לפני שטחי פעולה רבים, שלכל אחד מהם